

10. Морозова Л.А. Теория государства и права : [учебн.] / Л.А. Морозова. – М. : Юристь, 2003. – 414 с.
11. Кириченко В.М. Теорія держави і права: модульний курс : [навч. посіб.] / В.М. Кириченко, О.М. Куракін. – К. : Центр навчальної літератури, 2010. – 264 с.
12. Харитонов О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) : [моногр.] / О.І. Харитонов. – Одеса : Юридична література, 2004. – 328 с.
13. Алексеев С.С. Общая теория социалистического права : [курс лекций] / С.С. Алексеев. – Свердловск, 1996. – С. 7.
14. Про створення громадської ради при Фонді соціального страхування інвалідів : Наказ Фонду соціального страхування інвалідів від 29.03.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ispf.gov.ua/UserFiles/2013-09-10%20Наказ%20Фонду%20Громадськ%20рада.pdf>.
15. Самбук О. Сучасний зміст поняття «громадська рада при органі виконавчої влади» в сучасному державному управлінні (частина I) / О. Самбук // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 1. – С. 28–35.

УДК 343.1

РОЛЬ АГЕНТІВ ВПЛИВУ В РЕАЛІЗАЦІЇ КІБЕРБЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

THE ROLE OF INFLUENCE'S AGENTS INTO THE REALIZATION OF CYBER-SECURITY POLICY

Діордіца І.В.,
кандидат юридичних наук

У статті здійснено аналіз поняття «агент впливу». Проаналізовано існуючі дефініції лобізму та лобістів. Запропоновано авторське розуміння лобізму в широкому сенсі. Зазначено, що особливість сучасного періоду формування лобізму в Україні полягає в інтенсифікації лобістської діяльності на всіх рівнях, однак легалізувати лобізм в Україні поки що не вдалося. Найбільшою проблемою визначено те, що лобістська діяльність може стати інструментом задоволення іноземних планів за рахунок національних інтересів або використовуватись для забезпечення й контролю за владою окремими групами. У процесі визначення ролі агентів впливу в реалізації кібербезпекової політики було відзначено методи, які вони можуть використовувати у своїй діяльності.

Ключові слова: агент впливу, лобіювання, лобізм, лобіст, кібербезпека, політика, кібербезпекова політика.

В статье осуществлен анализ понятия «агент влияния». Проанализированы существующие дефиниции лоббизма и лоббистов. Предложено авторское понимание лоббизма в широком смысле. Указано, что особенность современного периода формирования лоббизма в Украине заключается в интенсификации лоббистской деятельности на всех уровнях, однако легализовать лоббизм в Украине пока не удалось. Наибольшей проблемой определено то, что лоббистская деятельность может стать инструментом удовлетворения иностранных планов за счет национальных интересов или использоваться для обеспечения и контроля за властью отдельными группами. В процессе определения роли агентов влияния в реализации кибербезопасностной политики были отмечены методы, которые они могут использовать в своей деятельности.

Ключевые слова: агент влияния, лоббирование, лоббизм, лоббист, кибербезопасность, политика, кибербезопасностная политика.

The article analyzes the concept of “agent of influence”. We analyzed the existing definition of lobbying and lobbyists. The author understanding of lobbying in a broad sense. It is indicated that a feature of the modern period of formation of lobbying in Ukraine lies in the intensification of lobbying activities at all levels, however, legalize lobbyism in Ukraine have not yet succeeded. The biggest problem is determined that lobbying can be a tool to meet Foreign plans due to national interests or be used to provide power and control over the separate groups. In the process of defining the role of agents of influence in the implementation of the cyber-security policy have been marked methods that they can use in their work.

Key words: agent of influence, lobbying, lobbyism, lobbyist, cyber security, politics, cyber-security policy.

Постановка проблеми. На сьогодні поняття «агенти впливу» є досить новим, воно поки що не знайшло свого відображення ні в законодавстві, ні в правовій доктрині. Кібербезпекову політику, а саме її належну реалізацію, визначаємо як один із ключових елементів державної інформаційної політики. Нині в Україні досить складна ситуація не лише в економічній і політичній сферах, а й в інформаційній сфері. В умовах ведення російсько-української гібридної війни відбувається використання всіх можливих методів, які часто лежать поза площиною закону. Серед таких методів можна назвати викорис-

тання агентів впливу, оскільки вони можуть як діяти в інтересах нашої держави, так і шкодити їй.

Досі в межах правової науки не було здійснено комплексного дослідження такого феномена, як агент впливу, що в поєднанні з експансією методів ведення гібридної війни та подальшого залучення України до неї визначає актуальність нашої розвідки.

Стан дослідження. Проблематика ролі агентів впливу в реалізації кібербезпекової політики є цілком новою. Проте нашому дослідженню сприяли роботи безпекознавців, а саме наукової школи В. Ліпкана [1–8], Д. Дубова [9]. Окремо виділимо

групу науковців-політологів, таких як Д. Виговський [10], М. Недюха, М. Федорін [11], В. Нестерович [12], Ю. Ліннік [13], Г. Почепцов та інші.

Мета й завдання статті. Нами поставлено завдання сформулювати авторське розуміння терміна «агент впливу», параметричну характеристику лобізму й лобістів із позиції правової науки, зокрема інформаційного права, а також визначити реалії розвитку інституту лобізму в Україні та шляхи впливу на кібербезпекову політику, проаналізувати законодавство у сфері діяльності кіберполіції та провести паралель із національною поліцією.

Тому метою статті є дослідження ролі агентів впливу в реалізації кібербезпекової політики.

Виклад основного матеріалу. *Агент впливу* – фізичні особи та корпоративні групи (угруповання), що займаються лобіюванням геоекономічних проєктів із метою отримання надприбутків за рахунок державного ресурсу (преференцій) [14, с. 50].

З історичної позиції це поняття було введено в обіг ще наприкінці ХХ ст. Так, на закритому засіданні Верховної Ради СРСР (17 червня 1991 р.) голова КДБ А. Крючков заявив, що в 1977 р. в ЦК КПРС було передано записку за підписом Ю. Андропова (який тоді був керівником КДБ), підготовлену Відділом зовнішньої розвідки КДБ та названу «Про плани ЦРУ з придбання агентури впливу серед радянських громадян». Із цього часу термін «агенти впливу», загальноприйнятий у середовищі спецслужб, увійшов у мову публіцистики [15], а нині поступово має бути операціоналізований у межах юриспруденції.

У Східній Європі «лобіювання» здійснюється на основі надання матеріальних і нематеріальних послуг політикам, які ведуть боротьбу за збереження влади. Останні розраховуються з угрупованнями державними преференціями за допомогою, наприклад, створення цільових вільних економічних зон або офшорного бізнесу, створення інших переваг, у тому числі в інформаційній сфері.

Зазвичай агент впливу – це посадова особа, громадський діяч або особа, яка користується громадською довірою й авторитетом (лідер блогерів, лідер суспільної думки), здійснює систематичну, цілеспрямовану діяльність із реалізації цілей політики іноземної держави, транснаціональних корпорацій, олігархічних кланів або окремих осіб та діє таємно.

Здійснивши історичний аналіз діяльності агентів впливу, доходимо висновку про формування двох видів заходів: активних і пасивних. Зокрема, проводячи так звані активні заходи (тобто заходи для впливу на громадську думку за кордоном), зовнішня розвідка радянських органів держбезпеки використовувала зарубіжних журналістів і громадських діячів.

Подібні заходи здійснювали також інші держави. Водночас необхідно мати на увазі, що необґрунтоване звинувачення політичного супротивника в тому, що він є чийсь *агентом впливу*, залишається досить поширеним способом політичної боротьби [14, с. 50].

Таким чином, агентом впливу може бути як фізична особа, так і група осіб, які займаються

лобіюванням певних інтересів. Наразі, здійснюючи аналіз ролі агентів впливу в реалізації кібербезпекової політики, зупинимось саме на дефініції «*лобіювання*».

У сучасних соціально-політичних та інформаційно-правових умовах лобізм відіграє вагомий роль у процесі вироблення й прийняття рішень як на рівні уряду, так і на рівні місцевого самоврядування, окремих соціальних систем.

Підвищення ролі лобізму в політиці призводить до трансформації демократії від цивільного представництва до представництва державних інтересів. Трансформація зумовлюється тим фактом, що з'являються нові й досить впливові агенти політичного поля – групи інтересів, які впливають на владу, до того ж найчастіше здійснюють власне прямий вплив (агенти впливу – *І. Д.*).

Історично вважається, що лобізм виник в Англії в XVII ст. Своє класичне розуміння термін «лобізм» здобув в Америці XIX ст. Поступово він увійшов у політичний лексикон, і тепер часто використовується для всіх, хто в той чи інший спосіб намагається вплинути на прийняття політичних рішень [16, с. 734].

На сьогодні лобізм є не лише одним із головних механізмів вироблення та прийняття державних рішень, а й важливою діючою силою становлення плюралістичної демократії за рахунок впливу, що здійснюється на органи державної влади [10, с. 42].

Зазначимо, що поняття лобізму не є уніфікованим і тлумачиться науковцями по-різному. Серед найбільш вживаних виокремимо дефініції, які в подальшому за допомогою методу екстраполяції й формування номінативних одиниць буде трансформовано у вироблення правової категорії.

Лобізм (англ. *lobbyism*, від *lobby* – приймальня, кулуари) – дії представників недержавних організацій у ході контактів із представниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою домогтись прийняття (чи неприйняття) рішень відповідно до інтересів соціальних груп, представлених цими організаціями. Лобізм – одна з форм взаємодії владних структур демократичної держави та інститутів громадянського суспільства (зокрема, інтереси можуть мати інформаційний, фінансовий, екологічний, місцевий, підприємницький, професійний характер) [17, с. 178].

Лобізм – це специфічний інститут політичної системи, механізм впливу приватних і суспільних організацій («груп тиску») на процес прийняття рішень органами державної влади з питань внутрішньої та зовнішньої політики [18].

Зустрічається й ширший підхід до тлумачення цього поняття. Під *лобізмом* розуміється, як правило, розгалужена система контор та агентств монополій або організованих груп при законодавчих та урядових органах, що чинять тиск (від переконання до підкупу) на представників останніх із метою ухвалення рішень (прийняття або блокування розгляду парламентом певних законів, отримання урядових замовлень, субсидій тощо) в інтересах організацій, які вони представляють.

Існують також інші визначення, які вирізняються не принциповими, а суто суб'єктивними оцінками цього явища. Зокрема, науковцями не заперечується факт, що лобіювання – це вплив зацікавлених груп на прийняття рішень владними структурами. Тривають дискусії лише щодо того, хто є суб'єктом лобізму (зацікавлені групи чи групи тиску), наскільки це явище вписується в правові й моральні норми життєдіяльності суспільства, чиї інтереси відбиває лобістська діяльність (суспільні, замовника або власні тощо) [11].

Підвищення ролі лобізму в політиці призводить до трансформації демократії від цивільного представництва до представництва інтересів. Трансформація зумовлюється тим фактом, що з'являються нові й досить впливові агенти політичного поля – групи інтересів, які впливають на владу, причому найчастіше здійснюють власне прямий вплив. Лобізм є не лише одним із головних механізмів вироблення та прийняття державних рішень, а й важливою діючою силою становлення плюралістичної демократії за рахунок впливу, що здійснюється на органи державної влади [10, с. 42].

На сучасному етапі лобізм став невід'ємною частиною системи політичного й державного управління в більшості країн світу з демократичною політичною системою; отже, можна говорити про формування нового виду суспільних відносин – лобістських.

Лобізм як повноцінний інститут проявляється тоді, коли існують щонайменше дві необхідні умови: у суспільстві виникає розмаїття інтересів унаслідок його соціальної диференціації та розширюється доступ до влади й прийняття державних рішень унаслідок розвитку політичного плюралізму, що є характерним насамперед для демократичних суспільств. В Україні це також зумовлюється політичним плюралізмом, тому існує велика кількість політичних партій, які лобіюють інтереси тих суб'єктів, яких повинні представляти при владі. Натомість недосконалість і несформованість політичної еліти суспільства, відсутність єдиного розуміння шляхів розвитку України призводять до використання лобістських технологій часто всупереч інтересам держави.

Лобізм може проявлятися у різних сферах та формах, маючи, відповідно, різні види: законодавчий, виконавчий, судовий; правотворчий, правозастосувальний і правоінтерпретаційний; політичний, соціальний, економічний, фінансовий, правовий та інші види лобізму; загальнодержавний і місцевий [10, с. 43].

Лобізм посідає чільне місце в суспільстві, маючи як позитивні, так і негативні риси. Серед позитивних рис лобізму можна назвати такі:

- до певної міри «конкурує» з органами державної влади, змушуючи їх постійно перебувати «у формі», надає їм динамічності та гнучкості;

- виступає інструментом самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка або опозиція певному рішення чи законопроекту органів державної влади; створює можливості для захисту інтересів мен-

шості, виступаючи в специфічній формі політичного плюралізму;

- надає додаткові можливості різноманітним соціальним недержавним структурам-асоціаціям для досягнення їхніх цілей, уведення їх в орбіту прийняття важливих рішень у сфері державного управління;

- є також засобом активізації тих чи інших процесів у політиці, використовується як своєрідний соціально-політичний стимул, спрямований на реалізацію тих або інших інтересів;

- дає змогу розширити інформаційну базу політичних рішень, що приймаються, інформуючи відповідні державні органи про певні нагальні проблеми;

- його можна розглядати також як ширший засіб для досягнення компромісів, засіб взаємного врівноваження й примирення різноманітних інтересів.

Серед основних «мінусів» лобізму можна назвати такі:

- може стати інструментом задоволення іноземних інтересів та інтересів транснаціональних корпорацій за рахунок національних інтересів, оскільки агентами впливу не завжди є громадяни України, а мета здійснення й реалізації лобістських технологій не завжди відповідає цілям державної політики України;

- часто виступає провідником неправового впливу на владу (корупції, хабарництва тощо), тобто формує паралельну реальність, конкуруючу з правовою, яка негативно впливає на розвиток правовідносин;

- може бути чинником захисту й розвитку націоналізму, відомчості тощо, посилювати крайні форми задоволення «спеціальних інтересів», формувати атмосферу напруженості та формувати засади для екстремізму;

- містить загрозу «розмивання» владних засад суспільства, перетворюючи демократичні інститути на інструмент окремих груп, тим самим нівелюючи здатність інституціональної структури до розвитку й самовідтворення, ефективного виконання покладених на неї завдань;

- лобістські заходи у відповідних умовах набирають форми соціальної несправедливості;

- часто може блокувати справді потрібні управлінські рішення, перешкоджаючи задоволенню суспільно цінних інтересів;

- може заважати стабільній і конструктивній державній політиці, спричиняючи, наприклад, постійне «перекроювання» бюджету, часту зміну пріоритетів чи посилення позиції однієї гілки влади за рахунок послаблення іншої. Одним з інструментів лобістських технологій виступила люстрація, за допомогою якою було значно знижено інтелектуальний та професійний рівень державних службовців, особливо в судовій і правоохоронній системах;

- може використовуватися також у зовсім прозаїчних цілях – як інструмент збагачення окремих груп чи еліт [10, с. 44].

Значення й роль лобізму для суспільства розкривається в його **функціях**, зокрема таких:

1) *посередництві між суспільством та державою*. Лобісти представляють інтереси суспільства в органах державної влади. Досягаючи своїх цілей, найчастіше економічних, вони також частково реалізують інтереси тих або інших прошарків населення;

2) *заміщенні представництва*. Лобісти в деяких випадках представляють інтереси частини суспільства, заміщаючи офіційних представників народу;

3) *інформаційній функції*. З одного боку, лобісти інформують представників владних органів про актуальні проблеми та питання, а з іншого – через засоби масової інформації відбувається інформування широкого загалу про політичну ситуацію в країні;

4) *постановці актуальних питань*. Лобісти, добиваючись своїх цілей, ставлять актуальні питання перед громадськістю та органами державної влади. Наприклад, коли в США набули поширення відеокасети, саме лобісти підняли перед законодавчою владою питання про проблему незаконного їх копіювання й розповсюдження;

5) *упорядкуванні плюралізму суспільної думки*. Багато партій мають схожі програми, які не збігаються в певних позиціях, лобісти ж упорядковують різні думки, реалізуючи інтереси, а не відстоюючи позиції партій.

До беззаперечних позитивних рис лобізму можна віднести як розширення інформаційної бази прийнятих політичних рішень, так і функцію примирення й узгодження різноманітних інтересів, сприяння досягненню компромісів у політиці. Звичайно, не можна нехтувати також недоліками, характерними для цього явища, адже лобістська діяльність може стати інструментом задоволення іноземних планів за рахунок національних інтересів або використовуватись для збагачення й контролю над владою окремими групами [10, с. 42].

Умовно всі іноземні держави можна поділити на чотири групи. Для країн першої групи характерне існування законодавчого регулювання суспільних відносин лобізму. У країнах другої групи є закони, що регулюють певні аспекти лобізму. До третьої групи відносимо держави, у яких немає відповідного правового регулювання, проте тривають активні дискусії чи обговорюються проекти законодавчих актів. До четвертої групи належать ті країни, у яких ця проблема не привертає належної уваги суспільства й політиків та її не існує навіть у постановочному плані (наприклад, Україна).

Отже, у широкому значенні **лобізм** – насамперед політичний інститут, одна з форм взаємодії владних структур демократичної держави та інших інститутів громадянського суспільства, які здійснюють вплив на представників державної влади з метою ухвалення рішень в інтересах організацій, які вони представляють. Звичайно, наведене визначення є досить загальним за своїм характером і, певна річ, не єдиним. Як уже зазначалося, питання лобізму досить широко встановлено в політологічній літературі, натомість обмаль розвідок у юридичній літературі.

Ми підтримуємо позицію, що для того, щоб лобізм став повноцінним інститутом, необхідні дві

умови: по-перше, розмаїття інтересів у суспільстві, що виникає внаслідок його соціальної диференціації, розшарування; по-друге, розширений доступ до влади на основі політичного плюралізму, характерний насамперед для демократичних режимів [16, с. 735].

Щодо лобізму в Україні сьогодні немає однозначного ставлення до нього як позитивного чи негативного явища. На нашу думку, на цьому історичному етапі розвитку він має більш негативне забарвлення, оскільки відбувається представлення інтересів лише олігархічних груп, які володіють владою. Причому ці інтереси суперечать інтересам корінного населення, суспільства в цілому, хоча саме в демократичному суспільстві інтереси влади й суспільства мають збігатись. Фактично відбувається підкуп державних чиновників та процвітання корупції, яка однозначно має негативний і деструктивний характер. Також має місце вплив силовими методами чи шантажем та іншими незаконними способами й засобами.

У позитивному ж значенні лобізм можна охарактеризувати як систему організаційного оформлення, вираження та представництва різноманітних групових інтересів, проте без використання вищезазначених методів.

Лобіювання є законним, необхідною частиною нашого демократичного політичного процесу. Урядові рішення стосуються людей та організацій, тому інформація має бути надана в цілях отримання обґрунтованих рішень. Посадові особи не можуть ухвалювати та приймати справедливі й обґрунтовані рішення, не враховуючи інформацію від широкого кола зацікавлених сторін. Усі сторони питання повинні вивчатися з метою вироблення справедливої політики уряду.

Якщо лобіст усвідомлює, що головною метою лобізму є надання актуальної та правдивої інформації без її змінення, то він має беззаперечно надавати її зацікавленій у ній особі чи організації.

У багатьох країнах світу діяльність лобістів є легалізованою, тому вони відіграють значну роль у формуванні політики.

Особливість сучасного періоду формування лобізму в Україні полягає в інтенсифікації лобістської діяльності на всіх рівнях, проте легалізувати лобізм в Україні поки що не вдалося. Проект Закону України «Про лобіювання в Україні» та проект Закону України «Про правовий статус груп, об'єднаних спільними інтересами (лобістських груп) у Верховній Раді України» залишаються неприйнятими. В Україні існує Інститут професійного лобіювання та адвокати, однак діяльність лобістів розгортається в «тіні» від громадськості та інших представників політикуму. Важливу роль у розвитку теорії українського лобіювання відіграв вітчизняний учений В. Нестерович, який першим в Україні захистив кандидатську дисертацію з лобіювання зі спеціальності «Конституційне право». Поряд з іншими в Україні вже активно працюють такі лобістські організації, як Ukrainian Government Relations Consulting [12, с. 168].

Щодо конституційних основ лобістської діяльності, хоча вона прямо не передбачається Конституцією України, є низка норм, з яких постає відповідне право громадян. Зокрема, Конституцією України передбачаються такі положення:

– народ є єдиним джерелом влади, він здійснює свою діяльність безпосередньо та через органи державної влади й органи місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5);

– гарантується право на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1 ст. 34);

– кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ч. 2 ст. 34);

– надається право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод (ч. 1 ст. 36);

– громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами (ч. 1 ст. 38);

– усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ч. 1 ст. 40);

– кожен має право на вільний вибір професії (ч. 1 ст. 43) [19].

Реалізуючи свої конституційні права, громадянин має право обрати будь-який вид професійної діяльності, у тому числі лобістську діяльність.

Незважаючи на пряму відсутність закріплення в Конституції та законах України, існують певні напрацювання щодо введення діяльності лобістів у законні межі. У своїй роботі кожний професійний лобіст має дотримуватись етичного кодексу (Етичний кодекс Української асоціації професіоналів у сфері PR і лобістів), зумовленого особливостями цієї категорії. Кодексом встановлюється заборона діяти на шкоду будь-яким засадам демократичного державного процесу та чинити дії, які виказують неповагу до уряду країни [20]. Отже, незважаючи на те, що спроба законодавчої регламентації лобізму в Україні зазнала фіаско, існують певні норми в цій сфері, хоча й рекомендаційного характеру.

Перший етап розвитку лобізму в Україні, напевно, можна назвати олігархічним. Він мав ознаки нецивілізованого лобіювання, відмінною рисою якого було придбання власності й бізнес-переваг неконкурентними методами (закриті конкурси та тендери, необґрунтована видача державних кредитів, адміністративні рішення, проведені в умовах правового вакууму). Тривав процес приватизації підприємств, а майже паралельно – перерозподіл власності, рейдерство. З розвитком нормального ринку настає період цивілізованого лобізму, що характеризується конкурентними методами впливу (PR і рекламні кампанії, ініціація експертних оцінок проектів адміністративних рішень, наявність інститутів лобізму у вигляді організацій і груп фізичних осіб, які займаються цією діяльністю на професійній основі).

Специфікою вітчизняної практики лобіювання, як стверджують аналітики, є переважання методів лобіювання через Кабінет Міністрів України та Адміністрацію Президента України. Це підтверджує кількість висунутих і прийнятих законодавчих ініціатив від відповідних органів. Причиною подібної практики є складність механізмів проходження законопроектів через Верховну Раду України та ефективність способів «внутрішнього» лобіювання в Кабінеті Міністрів України.

До *форм лобістської діяльності* в парламенті варто віднести прийняття законів, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, затвердження переліку об'єктів державної власності, які не підлягають приватизації, проекти законів про внесення поправок у Конституцію України, проведення парламентських слухань, круглі столи, семінари, конференції, інші заходи, пов'язані із законотворчою діяльністю [13].

Як зазначалось, в Україні відсутнє уніфіковане визначення лобізму та відповідне законодавче регулювання цього явища. Головними проблемами, на нашу думку, є «тінізація» фінансування груп (агентів впливу), які здійснюватимуть лобіювання певних інтересів, що не завжди будуть в інтересах усієї держави. Особливої уваги потребує диверсифікація цього інституту як правового чи суто політичного, а також визначення його основних функцій, ознак, напрямів, способів і засобів впливу тощо. Нині немає реальної можливості ефективно контролювати лобізм, не накладаючи водночас зайвих обмежень на суспільство, що потребує й активно прагне вільного розвитку свого потенціалу. Найбільшою проблемою вважаємо те, що лобістська діяльність може стати інструментом задоволення іноземних інтересів за рахунок національних інтересів або використовуватись для забезпечення й контролю за владою окремими групами.

Представники зацікавлених груп називаються *лобістами*, а їх групи – лобі.

Лобіст – особа, яка перебуває на службі якої-небудь великої монополії, за допомогою якої здійснюється тиск на законодавців і державних чиновників в інтересах цієї компанії [21, с. 251].

Робота лобістів полягає в тому, щоб «збирати» різноманітні інтереси та за невелику винагороду повідомляти про них депутатів.

Друга особливість – лобіст переконує не якихось «своїх» депутатів, а всіх депутатів парламенту, оскільки рішення приймає більшість. Тобто головна робота лобіста полягає в тому, щоб переконати законодавців, що від політичного рішення на користь тієї чи іншої групи нічого страшного не станеться [13].

Лобісти забезпечують органи державної влади інформацією щодо ситуації на нижчому та інших суспільних рівнях, яка потім заслуховується на парламентських або інших слуханнях, інформуючи законодавців про наявні проблеми. Лобіювання виступає як аргументація, механізм підготовки та прийняття відповідних актів.

Водночас складно відокремити власне лобізм від звичайної (передбаченої посадою) роботи депутата. Адже феномен лобізму ґрунтується на тому, що депутат є водночас представником (тобто має обстоювати інтереси тих, кого представляє) і законодавцем (тобто має ухвалювати закони, дія яких стосується всіх без винятку). У цьому разі можемо наголошувати на тому, що в Україні існує лобізм як спосіб виконання представницької функції депутата, який репрезентує інтереси групи осіб, які віддали свої голоси за нього.

Діяльність груп впливу (лобістів) не може обмежуватись однією сферою, вони можуть бути залученими до всіх сфер суспільного життя, наприклад, реалізації кібербезпекової політики.

Більшість держав світу активно модернізують власні сфери безпеки відповідно до викликів сучасності, особливо з огляду на потенціал використання мережі Інтернет у військових цілях. Цей процес відбувається одночасно з активним реформуванням систем управління відповідною сферою безпеки (створення спеціалізованих підрозділів (кіберполіції), управлінських структур); упорядкуванням нормативного поля, що має забезпечити цілісність державної політики в цій сфері; активною роз'яснювальною роботою серед населення щодо небезпек кіберзагроз; збільшенням чисельності підрозділів, зайнятих у системі кіберзахисту; розробкою кіберозброєнь та проведенням пробних військово-розвідувальних акцій у кіберпросторі; посиленням контролю за національним інформаційним простором (способами доступу, контентом тощо).

Незважаючи на декларовані бажання основних геополітичних суб'єктів протидіяти милітаризації кіберпростору, можна констатувати збільшення ролі суто військових структур (агенти впливу можуть проникати в ці структури) у забезпеченні безпеки національної інфраструктури (національного кіберпростору).

Вітчизняні реалії кібербезпекової сфери свідчать про низку важливих проблем, що заважають створити ефективно діючу систему протидії загрозам у кіберпросторі. До таких проблем насамперед належать термінологічна невизначеність, відсутність належної координації діяльності відповідних відомств, залежність України від програмних і технічних продуктів іноземного виробництва, труднощі з кадровим наповненням відповідних структурних підрозділів.

Ми не погоджуємось із позицією, що доцільно провести попередній огляд кібербезпекової сфери держави (наприклад, у межах створення відповідної Білої книги), що дозволив би чіткіше визначити сучасний стан нормативного забезпечення сфери кібербезпеки та основні проблеми, які мають бути вирішені вже найближчим часом.

Запровадження за часів президентства В. Ющенка видання так званих Білих книг, у яких визначаються не лише стан і проблеми, а й напрями вдосконалення, означало розкриття фактичних напрямів розвитку воєнної організації держави, тобто надання

таємної та іншої інформації, що може носити ознаки закритої.

Маючи інформацію про загальну кількість тих чи інших засобів, місце дислокації різних служб, оперативних центрів реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного й антропогенного характеру, за умови застосування методології математичного моделювання можна розробити модель дестабілізації тієї або іншої країни, у тому числі різні засоби ведення війни.

У цих прогнозно-індикативних документах зазначалось не лише те, що вже зроблено для ліквідації армії, а й те, що заплановано зробити; фактично це була безкоштовна розвідувально-аналітична доповідь для ефективної й успішної ліквідації державності [8, с. 82], яку агенти впливу успішно використали для підготовки та реалізації сценарію щодо ліквідації української державності, зокрема й через повну дестабілізацію кібербезпекової сфери.

З іншого боку, формування такого документа пропонується покласти на інститути громадянського суспільства, які також можуть виступати агентами впливу, що може мати негативні наслідки.

Першочерговим питанням є створення за їх участю базового документа з визначеннями основних понять у кібербезпековій сфері, таких як «кіберпростір», «кібербезпека», «кібератака», «кібернапад», «кіберзахист», «кібертероризм», «кіберзлочин», «кіберджихад», «кіберосвіта», «кібервідповідальність», «кіберетика», «кібермораль» тощо. Актуальною залишається проблема імплементації необхідної термінології в законодавство України. Вважаємо за доцільне розкрити ключові терміни кібербезпекової сфери не лише в Законі України «Про основи національної безпеки України», а й у Стратегії кібербезпекової політики, Доктрині інформаційної безпеки України, а також Концепції державної інформаційної політики України.

З метою вирішення проблем координації інституцій, задіяних у системі забезпечення кібербезпеки України, актуальним залишається створення відповідних структур [9].

Визначаючи роль агентів впливу в реалізації кібербезпекової політики, наведемо методи, які їм варто використовувати. До офіційно дозволених методів можна віднести такі:

- публічні виступи (в органах державної влади, у засобах масової інформації, у тому числі в мережі Інтернет, соціальних медіа);
- збір інформації й подання її до Верховної Ради України;
- розроблення та внесення законопроектів;
- організацію інформаційних акцій, компаній та операцій «за» або «проти» ухвалення того чи іншого рішення (потік листів, телеграм, спам, дзвінків, електронні петиції, вплив блогосфери, флешмоби, автотайдани, податкові майдани, демонстрації, акції протесту, акції непокори, «народні люстрації»);
- фінансування виборчих компаній депутатів у парламент тощо.

Окремо виділяємо електронну петицію як одне з інформаційних прав людини й громадянина, реалі-

зація якого знаходиться в безпосередній сфері кібербезпекової політики.

Агенти впливу можуть брати участь не лише в правотворчій, а й у правозастосувальній і правоінтерпретаційній діяльності. Також можемо виділити такі форми діяльності лобістів:

1) активні дії під час призначення посадових осіб на різних рівнях влади (наприклад, голів комітетів, членів уряду, виборчих комісій, люстраційних комітетів, керівників місцевих державних адміністрацій) та розподіл між ними повноважень;

2) організацію й проведення переговорів з уповноваженими органами влади з метою відстоювання своїх інтересів;

3) участь в урядових, парламентських, міжнародних комісіях, діяльність яких спрямовується на врегулювання окремих економічних, політичних, соціальних чи інших питань;

4) підготовку різноманітних досліджень (аналітичних, статистичних тощо), публікацій, прогнозів, висновків, звітів, аналітичних доповідей, які містять конкретні пропозиції, з метою вплинути на рішення уповноважених органів;

5) висловлення позиції (власної чи конкретної суспільної групи) щодо проектів нормативно-правових актів, які готуються уповноваженими органами;

6) організацію та участь у семінарах, конференціях, слуханнях, круглих столах, прес-конференціях, брифінгах, що проводяться з метою попереднього обговорення певних рішень;

7) пропаганду різноманітними засобами своїх поглядів та інтересів через засоби масової інформації, у тому числі через соціальні медіа в мережі Інтернет;

8) організацію груп, які є зацікавленими у вирішенні певної проблеми, агітацію їх до активних дій тощо.

Отже, визначення повного переліку способів дії агентів впливу не є обов'язковим. Важливо лише передбачити, що це діяльність, яка здійснюється з метою впливу на реалізацію кібербезпекової політики та методами, не забороненими законодавством України (такими як підкуп, залякування, погрози тощо). Хоча в реаліях сьогодення ця діяльність,

будучи нерегламентованою нормами права, не завжди вписується у формат правових норм.

Окрім індивідів агентами впливу можуть бути також об'єднання організацій, що слугуватимуть інтересам іноземної держави, транснаціональних корпорацій. З огляду на це вкажемо про можливість визначення ролі таких агентів у негативному світлі, оскільки вони, по-перше, не будуть представляти інтереси нашої держави в цілому, а по-друге, можуть отримати доступ до державних таємниць, тобто до конфіденційної інформації, що в подальшому, імовірно, буде загрозою кібернетичній безпеці. Саме в такому контексті ми розцінюємо неправомірне надання іноземним громадянам українського громадянства з подальшим призначенням таких осіб на керівні посади в центральні органи виконавчої влади.

Висновки. Таким чином, агентом впливу може бути як фізична особа, так і група осіб, які займаються лобіюванням інтересів певної групи осіб.

У широкому значенні з позиції правової науки лобізм – це політико-правовий інститут, одна з форм взаємодії інституціональних структур демократичної держави та інститутів громадянського суспільства, заснована на нормах права, які здійснюють вплив на представників державної влади з метою ухвалення рішень в інтересах організацій, які вони представляють.

Особливість сучасного періоду формування лобізму в Україні полягає в інтенсифікації лобістської діяльності на всіх рівнях, проте легалізувати лобізм в Україні поки що не вдалося. Найбільшою проблемою вважається те, що лобістська діяльність може стати інструментом задоволення іноземних інтересів за рахунок національних інтересів або використовуватись для забезпечення контролю за українською владою окремими групами. До офіційно дозволених методів діяльності агентів впливу віднесено виступи в парламенті, збір інформації й подання її до Верховної Ради України, розробку та внесення законопроектів, організацію пропагандистських компаній «за» чи «проти» рішення (наприклад, тиск із місць), фінансування виборчих компаній депутатів у парламент та подання електронної петиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ліпкан В. Інкорпорація інформаційного законодавства України : [монографія] / В. Ліпкан, К. Череповський ; за заг. ред. В. Ліпкана. – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2014. – 408 с.
2. Теорія управління в органах внутрішніх справ : [навч. посібник] / за ред. В. Ліпкана. – К. : КНТ, 2007. – 884 с.
3. Баскаков В. Інформація з обмеженим доступом: поняття та ознаки / В. Баскаков // Актуальні проблеми державотворення : матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 червня 2011 р.). – К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2011. – С. 47–49.
4. Залізник В. Міжнародно-правове регулювання права на інформацію / В. Залізник // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 8. – С. 69–72.
5. Логінов О. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. Логінов ; Нац. академія внутр. справ України. – К., 2005. – 20 с.
6. Череповський К. Інкорпорація інформаційного законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. Череповський ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – 19 с.
7. Ліпкан В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посібник] / В. Ліпкан, Ю. Максименко, В. Желіховський. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
8. Ліпкан В. Теоретична концепція Білої книги / В. Ліпкан // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 9. – С. 80–83.
9. Дубов Д. Сучасні тренди кібербезпекової політики: висновки для України / Д. Дубов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/294>.

10. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки / Д. Виговський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів, 2008. – № 20. – С. 42–48.
11. Недюха М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу / М. Недюха, М. Федорін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1857>.
12. Нестерович В. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України : [монографія] / В. Нестерович. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 752 с.
13. Ліннік Ю. Особливості лобізму. Лобізм в Україні / Ю. Ліннік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Politologia/1_105867.doc.htm.
14. Дергачев В. Геоэкономический словарь-справочник / В. Дергачев. – О., ИПРЭЭИ НАНУ, 2004. – 177 с.
15. Словарь крылатых слов и выражений [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_win_gwords/48/%D0%90%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B_%D0%B2%D0%BB%D0%B8%D1%8F%D0%BD%D0%B8%D1%8F.
16. Вітвіцький С. Міжнародний досвід розвитку інституту лобізму та проблема його легалізації в Україні / С. Вітвіцький, Р. Южека // Молодий вчений. – 2015. – № 2(17). – С. 734–737.
17. Наливайко Л. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / Л. Наливайко, М. Беляєва. – К. : Хай-Тек Пресс, 2013. – 408 с.
18. Абизов В. Політичне рішення: механізм прийняття / В. Абизов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/Abizob/index.htm>.
19. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
20. Етичний кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grukraine.com.ua/etichnij-kodeks>.
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. О. Єрошенко. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.